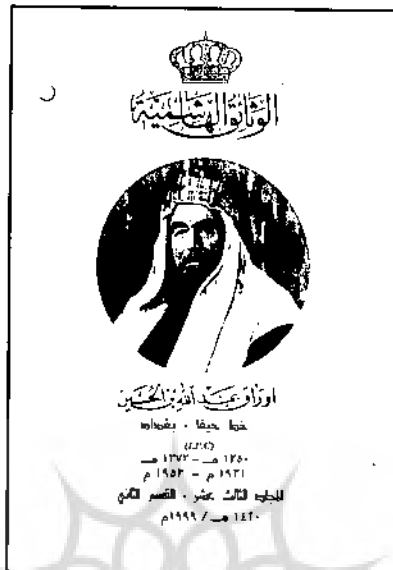


اسناد ملک عبدالله بن الحسین مؤسس پادشاهی اردن

○ محبوب الزویری



مجموعه اسناد ملک عبدالله بن الحسین مجموعه‌ای از اسناد دربار اردن هاشمی و خاندان سلطنتی است که به تازگی به کتابخانه تخصصی گروه تاریخ دانشگاه تهران اهداء گردیده است. این مجموعه بالغ بر سیزده جلد است که متأسفانه بخش دوم جلد پنجم، و قسمت اول جلد سیزدهم و همچنین جلد نهم و یازدهم را فاقد است. اسناد مذکور توسط گروهی از محققان برجسته اردن هاشمی به سرپرستی و نظارت استاد محمدعدنان البخیت رئیس دانشگاه «آل البیت» گرد آمده است.

در سرآغاز جلد اول این مجموعه چنین می‌خوانیم:

«این مجموعه مشتمل است بر اوراق و اسناد مربوط به ملک عبدالله که در دربار سلطنتی اردن، نگهداری می‌شود. اسناد گوناگونی که در این مجموعه به چاپ رسیده به نوعی مربوط است به انقلاب سال ۱۹۱۶ م. موسوم به «انقلاب کبیر عربی»، وحدت عربی، اتحادیه عرب،

بنیان حکومت کنونی اردن، و قدرتهای سیاسی موجود در کشور، مسأله فلسطین، طرح سوریه بزرگ، روابط اردن با سران کشورها و علما و متفکرین و شعرا و مکاتبات انجمن زنان و جوانان و سران محلی و احزاب سیاسی با وی»

در جلد اول اسناد مربوط به استقلال اردن و واکنش مردم نسبت به حصول استقلال و مکاتبات ملک عبدالله در باب استقلال و مسأله قانون اساسی ارائه شده است.

جلد دوم به مسأله «صندوق ملت» که به پیشنهاد ملک عبدالله به منظور نجات سرزمین فلسطین در سال ۱۹۴۴ تاسیس گردید، پرداخته و اسناد و مکاتبات ملک عبدالله با اتحادیه عرب و احزاب سیاسی در مورد کمک به صندوق مذکور را در معرض دید محققان قرار می‌دهد.

جلد سوم به مکاتبات ملک عبدالله درباره طرح سوریه بزرگ اختصاص یافته است. هدف از این طرح ایجاد حکومت متمرکز عربی شامل سوریه و لبنان و فلسطین و اردن کنونی بوده است.

در همین جلد اسنادی درباره تحولات سیاسی آن دوران و مکاتبات امیر عبدالله با سیاستمداران انگلیس و فرانسه و نیز مکاتبات وی با انجمن‌ها و همچنین اسنادی درباره روابط امیر با رهبران محلی به ویژه در سوریه و فلسطین و نیز مکاتبات امیر با رئیس‌جمهور وقت سوریه، هاشم آتاسی و رئیس‌جمهوری لبنان، فارس بک‌خوری و مکاتبات او با کنسولگری اردن در بغداد، بیروت، قاهره، جدّه گرد آمده است.

«اتحادیه عرب» و تاسیس آن موضوع اصلی اسناد جلد چهارم است. در این جلد مکاتبات امیر با سران کشورهای عربی بین سالهای ۱۹۳۴ تا ۱۹۴۵ م. و اسنادی درباره «اتحادیه عرب» و مسأله اتحاد هر دو کرانه رود اردن یعنی وحدت اردن و فلسطین و واکنش مردم نسبت به طرح «اتحادیه عرب» و مواضعشان در برابر آن، جمع‌آوری شده است.

بخش اول از جلد پنجم به مسأله فلسطین اختصاص یافته و اسنادی درباره اشغال فلسطین و تحولات سال ۱۹۴۸، مکاتبات ملک عبدالله و استمداد وی از کشورهای عربی برای دفاع از فلسطین و اسنادی درباره جنگ‌های اعراب با رژیم صهیونیستی را مشتمل است.

جلد ششم مشتمل از اسنادی است درباره اداره فلسطین توسط اردن و مربوط به سال ۱۹۴۸ تا ۱۹۵۱ م. می‌شود. در این جلد اقداماتی که در فلسطین صورت پذیرفته، مطرح

گردیده است.

مسأله اعلان خلافت و بیعت با شریف حسین بن علی در سال ۱۹۲۴ موضوع اصلی اسناد جلد هفتم این مجموعه است که در آن اسنادی درباره بیعت سران محلی و شهروندان شهرهای مختلف و بیعت اهل حل و عقد آن دوران با وی و واکنش مردم نسبت به این مسأله گردآوری شده است.

در نخستین بخش جلد هشتم مسأله راه‌آهن حجاز بین سالهای ۱۹۲۵ تا ۱۹۴۹ م. مطرح گردیده و اسناد و مکاتباتی درباره آن و مواضع دولت انگلیس و اسنادی درباره اوضاع و احوال کارمندان و مسافران و تسهیلاتی که به آنان اعطاء می‌شد ارائه می‌گردد.

در دومین بخش نیز می‌توان اسنادی درباره اخبار جرائد آن دوران در مورد راه‌آهن حجاز و واکنش‌های مختلف در داخل و خارج کشور را در مورد راه‌آهن به دست آورد.

روابط اردن با عربستان سعودی میان سال‌های ۱۹۲۵ تا ۱۹۵۱ م. محور اصلی اسناد قسمت اول جلد دهم می‌باشد. اسنادی درباره تحولات این روابط و نقش عشایر اردن و حجاز در تحکیم روابط دو کشور و نیز مشکلاتی که در مرزهای مشترک به وجود می‌آمد، و نیز مکاتبات ملک عبدالله و ملک عبدالعزیز آل سعود بین سالهای ۱۹۳۴ تا ۱۹۴۶ م. در باب مسأله فلسطین و حجاج و مسائل مختلف سیاسی آن دوران، همچنین مکاتبات شخصی آن دو در همین بخش ارائه گردیده است.

در قسمت دوم جلد دهم روابط اردن و عربستان سعودی دنبال می‌شود و اسناد مربوط به قرارداد جدّه و تابعیت عشایر مرز نشین و ترسیم مرزهای مشترک دو کشور گردآوری شده است.

جلد دوازدهم ناظر به روابط اردن و مصر بین سال‌های ۱۹۲۵ تا ۱۹۵۱ و دربردارنده اسنادی درباره روابط سیاسی، فرهنگی و اجتماعی و مکاتبات ملک عبدالله با کنسول اردن در قاهره و مطالبی درباره اخبار جرائد در مورد روابط دو کشور و اخبار روزنامه‌ها درباره فلسطین است.

جلد سیزدهم نیز بر دو بخش منقسم است که در نخستین بخش آن اسناد مربوط به شرکت نفت عراق و جادّه حيفا - بغداد (بین سال‌های ۱۹۲۱ تا ۱۹۵۸) و روابط شرکت مزبور با دولت اردن و مالیات دریافتی اردن از شرکت نفت و اسنادی درباره اوضاع کارمندان و وضع حقوقی شرکت از نظر دادگستری اردن آمده است.

در پایان شایان ذکر است که چاپ این مجموعه از سال ۱۹۹۳ م. آغاز شده و هنوز به انجام نرسیده و چاپ بقیه مجلدات آن ادامه دارد. علاقمندان به تحقیق در تحولات سیاسی و اجتماعی خاورمیانه به ویژه مسأله فلسطین برای درک بهتر و مستندتر مسائل مربوط به این منطقه می‌توانند اطلاعات مفیدی از این مجموعه به دست آورند.

* وی تا سال ۱۹۴۶ م. امیر عبدالله خوانده می‌شد، اما پس از سال ۱۹۴۶ یعنی سال استقلال اردن، ملک عبدالله نامیده شد.

۱ - اسناد ملک عبدالله بن الحسین - ج ۱ مقدمه .